

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Sonbahar / Autumn Sayı/Issue: 45
Sayfa / Page:49-72

ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 09.08.2019
Kabul/Accepted: 29.08.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**SÖNMÜŞ HAYALLER
YA DA PARİS’TE BİR
TUTUNAMAMA
ÖYKÜSÜ**

**LOST ILLUSIONS
OR A STORY OF
DISCONNECTEDNESS
IN PARIS**

Dr. Öğr. Üyesi Uğur YÖNTEN

Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi

Fransız Dili Eğitimi

ORCID: 0000-0001-5948-8846, ugur.yonten@dicle.edu.tr

Öz

Honoré de Balzac’ın *Illusions perdues*’sü (*Sönmüş Hayaller*), Fransa’nın taşra kenti Angoulême’den Paris’e zengin olmak ve ünlenmek için gelen bir genç öyküsüdür. Romanın başkahramanı Lucien Chardon, sanayi devrimiyle hızlı ve kolay zenginleşme yollarının çoğaldığı bir dönemde şanslarını denemek için Paris’e akın eden nice gençlerden biridir. Paris, lüks yaşamı, güzel kadınları ve iş imkânlarıyla dönemin taşralı gençlerinin ulaşmayı umdukları hayalidir. *La Comédie Humaine*’in (*İnsanlık Komedyası*) tüm romanlarının ısrarla altını çizdiği, insanların menfaatleri için birbirini yediği ve her şeyin paranın etrafında döndüğü kapitalist bir sistem ve hâkim güç olan aristokratların aşılması neredeyse imkânsız katı kuralları ile karşılaşılacak bu gençler Paris’te. İşte bu yüzden başkentte tutunup bir yerlere gelebilmek öyle pek de kolay değildir. Geçit vermez kapıları zorlamak, taşra kimliğinden vazgeçmek, ahlaki değişimler geçirmek gerekmektedir.

Bu çalışmada, *Sönmüş Hayaller*’in başkahramanı taşralı genç Lucien Chardon’un Paris’te tutunabilme mücadelesinde karşılaştığı güçlükler, geçirdiği değişimler ele alınacak ve Balzac’ın büyük bir kentte bu tutunma çabasını nasıl sunduğu analitik bir yöntemle incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Balzac, *Sönmüş Hayaller*, gençlik, Paris.

Abstract

Honoré de Balzac’s *Lost Illusions (Illusions perdues)* is the story of a young man who moves from the French provincial town of Angoulême to Paris in order to be rich and famous. Lucien Chardon, the protagonist of the novel, is one of the young people who flocked into Paris in order to try his chance in a period during which rapid and easy ways of becoming rich increased with the industrial revolution. Paris, with its luxurious life, beautiful women and business opportu-

nities, is the dream of the provincial youth of the time. As insistently underlined in all novels of *The Human Comedy* (*La Comédie Humaine*), these young people encounter a capitalist system in which people abuse each other for their own interests, everything revolves around money, and the hard rules of the dominant aristocrats that are almost impossible to overcome. That is why it is not so easy to gain a position and climb the ladder in the capital. It is necessary for the people to open the door that is almost impossible to a new life, to abandon their provincial identity, and to undergo moral changes.

In this study, the challenges and changes faced by young Lucien Chardon, the protagonist of *Lost Illusions*, in the struggle to hold on to life in Paris will be discussed and how Balzac presents this struggle of holding on to a big city will be examined using an analytical method.

Keywords: Balzac, *Lost Illusions*, youth, Paris.

Giriş

Sönmüş Hayaller'in birinci bölümü olan *Les Deux Poètes* (İki Şair) ve ikinci bölümü olan *Un Grand Homme de Province à Paris* (*Taşralı Büyük Bir Adam Paris'te*), başkahraman Lucien Chardon'un Angoulême ve Paris'te tutunabilme mücadelesinin öyküleridir. İki Şair'de Lucien taşra soylusu olan Madame de Bargeton'un uzun zamandan beri hayal ettiği salonuna kabul edilme mücadelesine girer. Lucien, Angoulême muhiti için tüm engel ve eleştirilerine karşın soylu kadının salonuna girmekle kalmaz aynı zamanda ev sahibesinin sevgilisi olmayı da başarır. Ardından taşra soylularının tacizinden kurtulmak için sevgilisiyle birlikte Angoulême'ı terkedip Paris'te şöhret ve servet şansını deneme serüvenine atılır. *Taşralı Büyük Bir Adam Paris'te* ile Balzac kahramanının Paris'te tutunabilme ve sınıf atlama mücadelesinde yaşadığı hayal kırıklıklarını okuruna sunar. Paris, sanayi devriminin yarattığı iş olanakları ve burjuvaların kolay yoldan zengin olduğu bir kent olması özelliğiyle birçok taşralı genci kendine çekmekteydi. Her ne kadar kentsoylular ticaret sayesinde zenginleşip güçlenseler de, aristokratlar sosyal ve siyasal olarak toplumdaki varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Soylular, kendi sınıflarının saygınlığını korumak için kentsoylu ve köylülerle aralarına her zaman bir sınır koymuşlardır. Sınıflar arası geçişlerin zaman zaman yaşandığı devrim sonrası toplumunda, soyluların sınırlarını zorlayanlar da olmuştur. Ama ne var ki, "soyluluk bir kasta dönüştükçe, kalıtım yoluyla geçtikçe, soylu olmayan sınıftan gelebilecek tutkulu kişiye kapılarını kapatır ve varoluş hastalığı ağırlaşır" (Girard, 2017: 106). Başkentte başarılı olabilmek, aristokrat toplumun kabul ve beğenisini kazanabilmekle mümkündür. Bu da bir genç için, hem rehber hem de sevgili olacak soylu bir bayanın aracılığıyla mümkün olmaktadır. Katılmayı hayal ettiği topluma tamamen yabancı olan taşralı Lucien, bu topluma ayak uydurabilmek için bir değişim sürecinden geçmek zorunda-

dır. Her ne kadar annesi tarafından biraz soylulukla ilişkisi varsa da babasının bir taşralı olması, üstelik bir de eczacı olması Lucien'in aristokratlar tarafından horgörülmesinin belli başlı nedenlerinden biridir. Bir taşra kenti olan Houmeaux'da yetişmiş bir gencin, kendilerine özgü kural ve gelenekleri olan soylular arasına katılması neredeyse olanaksız gibi görünmektedir. Soylular muhritinin genç taşralılara karşı olan acımasız duygu ve tavırları romanın satırlarında açıkça görülmektedir. *İnsanlık Komedyası*'nın birçok romanında açıkça gösterildiği gibi Restorasyon dönemi toplumunda insanlar arası ilişkilerde her zaman gizli menfaatler vardır. İnsanlar olduğu gibi görünmez, karşıdakilerin görmek istediği gibi görünmeye çalışırlar. Sosyete toplumunun genç taşralılara karşı olan ikiyüzlülüğü Balzac tarafından sosyal bir yara olarak gösterilir.

İçtimai münasebetlerin mana ve maksadı üzerinde yanılarak daima gülyüz gördüklerini sanırlar ama bu gülyüz aldaticıdır: Günün birinde, sosyete onları yaşlı aşifteler ve ihtiyar sefiller gibi bir salonun kapısında ve bir sokağın köşesinde bıraktığı zaman, çıplak, dımdızlak, değersiz ve parasız kalırlar. (Balzac, 1949: 168)

Gençlerin Paris'teki öykülerini Balzac Rastignac ile *Le Père Goriot*'da (*Goriot Baba*) ve Lucien Chardon ile *Illusions perdues*'de (*Sönmüş Hayaller*), Stendhal Julien Sorel ile *Le Rouge et le Noir*'da (*Kızıl ile Kara*), Flaubert Frédéric Moreau ile *L'Education sentimentale*'de (*Gönül ki Yetişmekte*) ve Guy de Maupassant George Duroy ile *Bel-Ami*'de (*Güzel Dost*) okuyucularına sunmuşlardır. Eugène de Rastignac ile George Duroy, zekaları, buldukları ortama uyma ve oyunu kurallarına göre oynama becerileriyle başarılı olup zirveye ulaşırken, Lucien Chardon, Frédéric Moreau ve Julien Sorel bu konuda başarısız olup büyük hayal kırıklıkları yaşamışlardır.

Paris denen o korkunç asit kimilerini eritirken, kemirirken, bir kenara atarken ve yok ederken kimilerini de kristalleştiriyor, sertleştiriyor ve taşlaştırıyor. Dönüşümün, renk değişiminin ve birleşimin bütün etkileri onların üzerinde gerçekleşiyor, birleşen öğelerden yeni karmaşık yapılar meydana geliyor ve on yıl sonra geriye kalanlar, biçim değiştirmiş olanlar, hayatın zirvelerinde anlamlı gü-lümsemelerle birbirlerini selamlıyorlar: Ünlü doktor Desplein, bakan Rastignac, büyük ressam Bridau; oysa Lambert ve Rubempré un ufak olmuş bir halde hayatın çarkına yapışmışlardır. (Zweig, 2018: 16-17)

1.Paris’i Bir Umut Kapısı Olarak Gören Devrim Sonrası Fransız Gençliği

1789 ve 1830 Fransız devrimlerinin neden olduğu belirsizlikler yüzünden zamanın gençleri geleceklerini belirlemede ve bu yolda ilerlemede kararsızlık yaşamaktadırlar. Kendilerine rehber ve örnek olarak gördükleri Napolyon Bonaparte döneminin sona ermesiyle de, aynı gençler kendilerini sahipsiz hissetmeye başlamışlar ve büyük bir ümitsizlik içerisinde düşmüşlerdir. Bu olumsuz hava yanında sanayi devrimiyle önlerinde büyük fırsat alanlarının açıldığına şahit olan gençler, şanslarını deneme, zaferler elde etme ve tutkularını tatmin etme yolunda Paris’e akın etmişlerdir. Ama Paris’te tutunmak sanıldığı kadar kolay değildir. Her türlü aşağılanmaya, her türlü hor görülmeye ve her türlü değişime razı olanlar ancak başarılı olur Paris okyanusunda.

Daima aynı coşkunculuk, gittikçe daha çok değilse bile aynı miktarda genci taşradan buraya atıyor. Bu bıyıkları terlememiş ihtiraslı delikanlılar, başları yukarda, kalbleri mağrur, moda’yı ele geçirmek için ileri atılıyorlar, Binbir Gece’nin bu Tourendocte sultanına her biri bir şehzade Calaf olmak hevesindedir. (Balzac, 1951: 135-136)

Romanımızın kahramanı Lucien Chardon da Napolyon dönemi sonrası gençlerinden birisidir. Sıkışıp kaldığı, sanatsal yeteneklerini yeterince sergileyemediği ve kendini tam ifade edemediği taşra hayatından sıyrılıp, Paris yüksek sosyetesini fethetmeyi hedefler tıpkı “girmek ve keşfetmek istediği fakat hakkında hiçbir şey bilmediği bir cehennemden ibaret olan yüksek sosyete” (Yağlı, 2017: 527) Rastignac’ın fethetmeye giriştiği gibi. Lucien’in Angoulême’deki hamisi ve destekçisi olarak ortaya çıkan ve daha sonra genç şairin sevgilisi oluveren Madame de Bargeton, kendileri haklarında çıkan dedikodular yüzünden memleketini terkedip Paris’e yerleşmeye karar verir. Paris, kendisine dengi insanlarla yaşama olanağı sunacağı gibi sevgilisinin de şan ve şöhrete daha hızlı bir şekilde kavuşmasını sağlayacaktır.

Üstün insanlar orada yaşarlar, sevgilim. İnsan ancak akranları arasında rahat ediyor, böyle bir muhit bulamayınca daima ıstırap çekiyor. Hem, fikir aleminin merkezi olan Paris muvaffakiyetlerinizin sahnesi olacak! Aranızdaki mesafeyi çabuk aşınız! Fikirlerinizin taşrada paslanmasına meydan vermeyin, XIX. asrı temsil edecek olan büyük insanlarla hemen münasebet tesis edin, saraya ve hükümete yaklaşıp. Küçük bir şehirde sararıp solan bir istidadı, mevki ve itibar arayıp bulamaz. Genç bir istidadın yüksek sosyete tarafından aydınlatılmaya ne kadar ihtiyacı olduğunu tasavvur

edemezsiniz. Sizi Madame d'Espard'ın salonuna kabul ettireceğim; bu salona kimse kolay kolay giremez, orada bütün büyük şahsiyetleri, nazırları, elçileri, meclisin hatiplerini, en nüfuzlu ayan azasını, zengin ve meşhur insanları göreceksiniz. Orada karşınıza, sinekürler, kral hazinesinden tahsis edilecek bir maaş gibi bin bir fırsat çıkacak. Onun için hem dini şair, hem de kralcı şair olun. Mevkileri, mükafatları veren, yazarların ikbalini temin eden muhalefet mi, liberalizm midir? Siz de doğru yola sapın ve bütün deha sahibi insanların geldikleri yere gelin. (Balzac, 1949: 192-193)

Houmeaux ve Angoulême'in tekdüze yaşamından kurtulup Paris'te başarı ve şöhrete yelken açmak her taşralı gencin hayalimdi o zamanlar. *İnsanlık Komedyası*'nın birçok romanında bu tür gençlere rastlamak olasıdır. "Balzac, ihtilalin yarattığı kaos ortamından kurtulmak ve tutkularını tatmin etmek isteyen bir toplumun tarihçisidir" (Mauriac, 1949: 156). Paris'in kendisine sağlayacağı bunca dünya nimeti karşısında Lucien'in adeta ağzının suyu akar. Taşrada heba ettiği günlerine hayıflanıp genç şairin gözlerinde Paris tüm güzellik ve cazibesıyla beliriverir. *İnsanlık Komedyası*'nın en önemli biçimsel özelliklerinden biri olan Paris/taşra karşıtlığının açık bir şekilde görüldüğü satırlarda Lucien başkenti memleketine tercih eder.

Lucien bu sözleri işitince, ona öyle geldi ki güya o zamana kadar dimağının yarısı çalışmıştır. Şimdi öteki yarısı meydana çıkıyor gibiydi, fikirleri o kadar genişliyordu; kendisini, Angoulême'de bir bataklığın dibinde, taşının altında duran bir kurbağaya benzetti. Bütün taşra insanların muhayyilesinde bir Eldorado gibi görünen Paris, gözlerinin önünde, altın elbisesiyle başı şahane elmaslarla süslü, kollarını istidatlara açmış bir halde belirdi. Meşhur şahsiyetler onu kardeşçe kucaklayacaklardı. Orada her şey dehaya gülümserdi. Orada ne yazarı küçük düşürmek için iğneli sözler söyleyen kıskanç asilzade taslakları, ne de şiire karşı ahmakça bir lakaydi vardır. (Balzac, 1949: 194)

Başarı tutkusuyla tutuşan fakat başarıya giden yolların çetin oluşunun farkına varan devrim sonrası gençliğinin uyum sağlamaya çalıştığı toplumda işi oldukça zordur. Çünkü "devrim sosyal yapıları alt üst etmiş ve birey ile girmeye çalıştığı toplum arasındaki çatışmayı alevlendirmiştir" (Sevet, 2001: 72). Beklenti, ümit, sabırsızlık ve heba olan emeklerin neden olduğu acı ve buhranlara maruz kalan gençler "yüksek zekaya sahip oldukları halde kendilerini cemiyetin en aşağı tabakasında" (Balzac, 1949: 30) olduklarını görünce asrın hastalığına (mal du siècle) yakalanırlar. Gelenek betimleyicisi Balzac, gözlerinin önündeki buhranlı gençlere

gözlerini kapatıp, kulaklarını tıkayamazdı. Çağdaş Stendhal'in daha önce *Kızıl ile Kara*'da yaptığını kendisi de *Sönmüş Hayaller*'de yaparak çağının buhranlı gençlerinin ikilem ve hayak kırıklıklarını gözler önüne sermeye çalışmıştır. Gençlerin bu hale gelmelerindeki en büyük etmen önlerindeki istikbal kapılarının birileri tarafından kapatılmış olmasıydı. “Dünyaya hükmedenler tarafından hareketsizliğe mahkum edilmiş, her türlü teredditlerin, işsizliğin ve can sıkıntısının eline verilen gençler, mücadele etmek için kollarını hazırlamış oldukları köpüklü dalgaların kendilerinden uzaklaştırıldığını görüyorlardı” (Musset, 1991: 12).

Sönmüş Hayaller, Restorasyon dönemi gençliğinin çıkmazını ve dramını dile getiren bir realist romandır. Bu döneme, bir tarafta tahtlarını kentsoylulara kaptırmak üzere olan soylular, diğer tarafta sanayi devrimiyle zenginliklerine zenginlik katmış kentsoylular damgalarını vurmuşlardır. Bu iki sınıf arasındaki mücadele ve rekabet toplum düzeninde bir karmaşıklık yaratmıştır. Feodal sistemin baskı ve haksızlıklarından, 1830 devrimiyle tamamen kurtulacaklarını umut eden taşralı gençler, kentsoyluların kapitalist düzenin karşısında toplumda nasıl tutunacaklarını ve geleceklere nasıl yön vereceklerini bilememektedirler. Balzac, romanında aynı ikilemi ve kararsızlığı yaşayan bir genç olan Lucien'i sunar okuyucuya. Lucien, şair ruhunun gelişmesine imkân tanımayan taşra kentinden kaçayım derken gittiği Paris'te tutunabilmek için sefaletten kurtulabilme ve beğenilme yolunda adeta ruhunu şeytana satmak zorunda kalacaktır.

Lucien ise Paris'teki yaşamın içine atılır; sonunda amacına ulaşmaya ve “katkısız” şiirin hak ve gücünü ortaya koymaya kararlıdır. Bu mücadele onu kimi Restorasyon süresince kirlenmiş ruhlarıyla yok olmuş, kimiyse kahramanlığını yitirmiş bir çağın pisliklerine uymuş ve Julien Sorel, Rastignac, de Marsay, Blondet ve aynı türden ötekiler gibi bu pisliğin içinde kendilerine bir iş uydurmuş olan Napolyon sonrası dönemin genç insanlarından biri haline getirir. (Lucaks, 1987: 74)

Gençlerin yeteneklerini geliştirmelerine ket vuran toplumsal ve siyasal etmenler *İnsanlık Komedyası*'nda deşifre edilmekten kurtulamamışlardır. Nitekim Balzac zamanının gençliğinin haline hayıflanarak şöyle bir eleştiride bulunur dönemin siyasi gücüne: “Gençliğin mahkum olduğu sefilliğe dikkati çekmekle birlikte, iktidarın zakâ, düşünce, şiir adına ne varsa hepsi karşısındaki kayıtsızlığına da şaşıyorduk. Parlak gençlere, memlekette doğmuş tutkulu insanlara ne büyük hakaret!” (Balzac, 2016: 58-59).

Kapitalist sistemin hüküm sürdüğü başkentte çalışmayla bir yerlere gelinemeyeceğini anlayan genç roman kahramanları, hiçbir kural tanımayan fırsatçı insan (arriviste) olup çıkiverirler. Bu kişilik, Fransız

Devrimi, Napolyon efsanesi ve sanayi devrimi gibi tarihi ve sosyal karışıklıkların sonucunda doğmuştur. Kendilerinde var olan yetenek ve kuvvete ket vurulması karşısında çıkmaza giren gençler, girdaptan kurtulmak için her türlü yola başvurmaktan kaçınmaz.

Zarafetin, zenginliğin ve gücün bu yeni büyüleyici ortamında çevrelerine bakındıklarında, beraberlerinde getirdikleri birkaç şeyin bu sarayları, bu kadınları, bu güçleri elde etmek için son derece yetersiz olduğunu hissederler. Yeteneklerini kullanabilmek için önce onları eritip başka şekillere sokmak, gençliklerini dayanıklılığa, zekalarını kurnazlığa, güvenilirliklerini sinsiliğe dönüştürmek zordadırlar. (Zweig, 2018: 15)

Özellikle maddi durumları zayıf taşralı gençler şanslarını denemek için gittikleri Paris'te birer fırsatçı olup en yüksek noktalara ulaşmışlardır. Maupassant'ın Georges Duroy'u demir yolları memurluğundan bir gazetenin sahibi haline gelirken, Balzac'ın Rastignac'ı da bakan olarak başarısını kanıtlamıştır. Lucien ise, birçok soylu kadının ağzının suyunu akıtacak kadar güzel bir dış görünüme sahip olmasına karşın "aristokrasinin sembolik kapıları Chardon soyadından dolayı bir türlü kendisine açılmaz" (Hanotte-Zawislak, 2018: 107). Orta sınıf bir ailenin çocuğu olan Lucien'in önündeki yollar, gücü elinde tutmak isteyen bir toplum tarafından böylece tıkanır. Çalışarak ve sanatçı yeteneklerini göstererek hiçbir yere gelemeyeceğini anlayan zamane genci Lucien, "elini kolunu bağlayan parasızlık yüzünden, bütün gençler gibi, kendilerinden önce bir sürü insanın bir meyva alamadan boşu boşuna yoldukları bütün ağaçları sallayarak" (Balzac, 1951: 31) kolay yoldan para ve şöhret elde edildiği söylenen gazetecilik mesleğine atılmaya karar verir. *Cabinet des antiques*'in kahramanı Victornien, tıpkı Lucien gibi hiçbir yerde kendisine yer bulamadığı için sefahat alemine dalar.

Soylu yaşlılarla ve kaşarlanmış saray adamlarıyla kuşatılmış Restorasyon döneminin gençliğini mahkum ettiği devinimsizliği gözlerinin önüne getirdi. Ne sarayda, ne hükümette, ne orduda, kısacası hiçbir yerde kendisi için uygun bir yerin olmadığını anladı. Bunun üzerine derhal zevku sefa dünyasına kendini bırakıverdi. (Balzac, 1855: 27)

2.Paris Okyanusunda Taşralı Gençler

Başarılarla imza atma ve zengin olma hayaliyle taşradan Paris'e gelen genç izleğine 19.yüzyıl romanlarında çokça rastlanır. *Sönmüş Hayaller*'in Lucien Chardon'u, *Goriot Baba*'nın Rastignac'ı, *Kızıl ile Kara*'nın Julien Sorel'i, *Gönül ki Yetişmekte*'nin Frédéric Moreau'su, *Güzel Dost*'un Georges Duroy'u bu gençlerden bazılarıdır.

Genellikle köylü kökenli olup, bir esnafın ya da bir sanatkarın çocukları olan bu gençlerin soylu bir aileden olmamaları ve sıradan insan olmaları şöhret ve zenginlik hayallerinin önündeki en büyük engeller olarak karşılına çıkar. Lucien Chardon'un babasının eczası olması istikbal kapılarının birer birer aristokratlarca kapanmasına neden olacaktır. Bunun gibi Julien Sorel'in babasının mesleğinin odunculuk olması da aristokratlarca hor ve küçük görülmesine neden olacaktır. "Estetik tahammülsüzlüğün dehşet verici zorbalıkları vardır. Farklı yaşam stillerinden iğrenme, sınıflar arasındaki engellerin kuşkusuz en güçlülerinden biridir" (Bourdieu, 2017: 91). Zengin olmanın, ünlenmenin ve güzel bir mesleğe sahip olabilmenin tek çıkış noktası olarak Paris'i gören bu sığınmacı gençler, başkentte tutunabilmek için önlerindeki her türlü engeli aşip başarılı olmak zorundadırlar. Yukarıda sözü edilen romanlar, bu gençlerin hem acıklı hem de insanı hayrette bırakacak öyküleridir.

Taşra hayatının dinginliği ve sadeliğine karşın başkent hareketli ve karışık yapısı karşısında genç kahramanlar afallamaktan kendilerini alıkoyamazlar. Ayrıca, gelenek ve göreneklere taşranınkinden tamamen farklı olan Paris okyanusunda boğulmamak için nasıl davranacakları konusunda ikileme düşer yeni başkent sakinleri. Paris'in bulvarlarında tur atmaya başlayan Lucien, etrafındaki lüks karşısında kendisini küçülmüş ve yabancı hissetmeye başlar.

Taşrada şu veya bu şekilde itibar gören ve her adımda kendilerine verilen ehemmiyetin delilleriyle karşılaşan kimseler, değerlerinin böyle birdenbire ve tamamıyla kaybolmasına hiç alışamazlar. Memleketinde bir mevki sahibi olmak ve Paris'te bir hiç haline gelmek, insanın derece derece intibak etmesi gereken iki vaziyettir; birinden ötekine birdenbire geçiverenler benliklerinin yıkıldığını hissederler. (Balzac, 1951: 15)

Paris "ummanında" tutunabilmek ve başarıya ulaşabilmek için nereden başlayacağını bilemeyen Eugène de Rastignac'ın yaşamı, "kuvvetlerini hangi tarafa tevcih etmeyi de, hangi cihete doğru, yelkenleri şişirmek icabettiğini de bilmeksizin deniz ortasında buldukları vakit delikanlıları kaplayan tereddütler" ile dolmaya başlar" (Balzac, 1990: 50). Paris'e giden Julien Sorel de taşra memleketi olan Verrières ile başkenti sık sık karşılaştırır ve taşranın samimiyetine karşı başkentte acımasız vurdumduymazlık ve alaycılıkla karşılaşır.

Taşrada, bir kahveye girerken, bir kaza geçerseniz, kahve garsonu gelip hal hatır sorar; ama bu geçirdiğiniz kazada onuruza dokunur bir şey varsa, o garson halinize acırken, içinizi kanatan sözcüğü belki on kez yineler. Paris'te ise gülmek için gizlenmek

inceliği bile esirgenmez, ama size hep bir yabancı gözüyle bakılır. (Stendhal, 2015: 355)

Paris kibarlar aleminde kadınları etkileyebilmek için kendini paralayıp duran Frédéric Moreau, adam yerine konulmama, hor görülme karşısında tüm hayalleri yıkılır ve diğer kahramanlar gibi memleketini yapmacık ortamların merkezi olan Paris'e yeğler. "Kendisine onca acı çektiren bu yapmacık ortama karşı duyduğu tiksintinin bir sonucu olarak otların tazeliğini, taşranın rahatını, doğduğu evin çatısı altında, temiz yürekli insanlar arasında geçmiş bir uyusuk hayatı özledi" (Flaubert, 1982: 558). Başarıya ve zenginliğe ulaşma konusunda kahramanların en beceriklisi olan Georges Duroy, eşi görülmemiş güzelliğine karşın Paris kibar aleminin kendisini hala keşfetmemiş olmasından yakınıdır. "Gururunu en çok kıran, kibar aleminin kapılarını yüzüne kapalı görmek, eşit gözle bakılacak ilişkiler kuramamak, ünlü birçok aktris kimi kez kendisini candan bir içtenlikle karşılamış olmakla birlikte, kadınların içtenliklerine girememektir" (Maupassant, 1973: 73).

Şiir yeteneklerini geliştirip ün ve servet sahibi olabilmeyi çok arzulayan Lucien ve kibarlar muhitine karışabilmeyi hedefleyen Madame de Bargeton başkentin kendine özgü gelenek ve görenekleri olduğunun farkına varırlar. Her ikisi de hedeflerine ulaşabilmek için Paris'in olmazsa olmazları olan zorunlulukların tam olarak neler olduğunu ve bunları nasıl yerine getireceklerini bir şekilde öğrenmek zorundadırlar.

3. Paris Yüksek Sosyetesinde Kadınların Rolü ve Madame de Bargeton

Sönmüş Hayaller'in bir ortama uyum sağlama mücadelesi romanı olduğunu söylemek pek de yanlış olmasa gerek. Angoulême'de kendisini seven ve destek olan bir çevreye sahip Lucien, Paris'te adeta bir sığıntı gibidir. Sanayi devriminin insanlarda ortaya çıkardığı bireycilik sonucunda Paris orman kanunlarının geçerli olduğu bir yer olup çıkarılır. Taşralı bir genç böylesi bir yerde ayakta durup tutunabilmek için yol gösterici ve destekçiye gereksinim duyar. Bilgili aynı zamanda da deneyimli olan yol gösterici ve akıl hocası genellikle kadın olmakla beraber bazan da erkekler bu sorumluluğu üzerlerine alırlar. 19. yüzyıl Paris yüksek tabakasının kadınlarının toplumdaki etkili işlevleri göz önünde tutulduğunda Lucien'in kendisine akıl hocalığı yapabilecek aristokrat çevreden bir kadını ivedilikle kendisine dost edinmesi kaçınılmazdır. Zira "kadınların desteği olmaksızın Paris'te hiçbir yere gelinebilir" (Rousseau, 1959: 24). Salonlarında verdikleri davetlerle toplumun önde gelen insanlarını ve devlet dairesinin etkili yöneticilerini bir araya getiren aristokrat kadınlar, kendilerinden medet uman genç taşralılar için adeta bir mançınık görevi üstlenmektedir.

ler. Herkesçe beğenilen ve takdir edilen bir kadının hamiliğini üstlendiği taşralı genç, Paris'te hayal bile edemeyeceği yerlere ulaşabilir. Çünkü bu kadınlar, “Paris’e gelmiş gence kapalı olan tüm kapıları açtırmada oldukça mahirdirler” (Yönten, 2017: 698). Nitekim, Güzel Dost’un güzellikte kadınları geçen kahramanı Georges Duroy, yüksek tabakadan kadınların aklını ve gönlünü çelerek, gazete patronluğuna kadar yükselmiş ve başarısıyla tüm Paris’te kendinden söz ettirmiştir. *Goriot Baba*’nın Rastignac’ı ise aristokrat Madame Beauséant ve tefeci Baron de Nucingen’in karısı Madame de Nucingen desteği ve koruması altında İçişleri Bakanı olmaya kadar işi götürmüştür. Buradan anlaşılacaktır ki, güçlü aristokrat kadınları himayelerine aldıkları gençleri en uç noktalara kadar yükseltilebilmekteydiler. “Devletin yüksek mevkilerini artık eylem yumruğu, tesadüfün esrarengiz bereket boynuzu dağıtmıyordu, tersine yumuşak kadın elleriydi lütuf ve inayetleri bahşeden” (Zweig, 2018: 10).

Taşralı gençler bazan da yüksek tabakadan kadınları kendilerine aşık etmeye varan başarılar elde ederler. Bekar ya da evli olan bu kadınlar, genellikle yüksek tabakadan olup sınıfsal ayrımın zirve yaptığı bir dönemde her türlü eleştiriye göğüs gererler. Evli bir kadın olan Madame de Rênal ve bekar olan Mlle de la Mole, odun tüccarı bir köylünün oğlu olan Julien Sorel’e aşık olmakla 19. yüzyıl Fransız kast sisteminin toplumsal tabakalaşma öğretilerine meydan okumaktan çekinmezler. Hemen hemen benzeri bir durum Lucien Chardon örneğinde de görülmektedir. Soylu bir aileden gelen evli Madame de Bargeton, sıradan bir kişiliğe sahip Lucien’in kendisini yoldan çıkarmasına sesini çıkarmaz. Bu aşk oyununun farkına varan Lucien’in arkadaşı David, sevgililerin bir araya gelmelerinin zorluluğunun farkındadır. “Halkın yerleşmiş kanaatleri aranızda öyle ayrılık yaratmıştır ki o Groenland’da, sen Pekin’de doğmuş olsaydınız, ayrılığınız daha büyük olmazdı” (Balzac, 1949: 40). O anda David’in bu sözlerine kulak tıkayan Lucien, bir müddet sonra akli başına gelince Houmeauxlu olmasının aşk maceralarının önüne engel olarak çıkacağına farkına varır. “Beaulieu’nün ağaçları altına gelince, Angoulême’le Houmeaux arasındaki mesafeyi seyretti. Memleketin görenekleri, arada aşılması Lucien’in indiği yokuşlardan kat kat zor setler yükseltmişti” (Balzac, 1949: 41).

Madame de Bargeton’un Lucien’le tanışması her ikisinin yaşamı için dönüm noktası olacaktır. Lucien, *İnsanlık Komedyası*’nda sık sık karşımıza çıkan müptediye kılavuzluk etmekte usta olan o taşra kraliçesine rastlar” (Balzac, 1949: VIII). Taşralı bir gencin kendisine hayran kalacak kentsoylu bir kadınla tanışması o zamanlar oldukça önemli bir olaydır. Romanın kahramanlarından du Chatelet, Houmeauxlu bir şair olan Lucien’den Madame de Bargeton’a övgüyle söz eder. Angoulême’de sıkıcı ve monoton bir hayat süren Madame de Bargeton’un bu genç şairle tanış-

ması kendi yaşamına bir renk katacaktır.

Bu şairi, bu meleği görmek istedi, deli oldu, coştı, saatlerce hep ondan bahsetti. İki gün sonra eski siyasi kurye, Lucien'in Madame de Bargeton'a takdim edilmesi hususunu, kolej müdürüyle görüşmüştü (...) Lucien'in aşırı güzelliği, hal ve tavrındaki sıkılganlık, sesi, her şeyi, Madame de Bargeton'un üzerinde tesir yaptı. Şair hemen şiir oluvermişti. (Balzac, 1949: 63-65)

Lucien, davetli olduğu gece okuduğu şiirlerle Madame de Bargeton'u kendine aşık eder. Bu taşralı genci salonuna alma cesaretini gösteren Madame de Bargeton, aynı zamanda onu yetiştirip Angoulême'in yüksek sosyetesinde birlikte boy gösterisi yapmak istiyordu. "Lucien muhakkak ki büyük bir adamdı, onu yetiştirmek istiyordu; ona İtalyanca ve Almanca öğretmeyi, muaşeret bilgisini artırmayı düşündü, kendisine kur yapan can sıkıcı adamların gözü önünde onu evine kabul etmek için bunlar güzel bir vesileydi" (Balzac, 1949: 72). Madame de Bargeton, Angoulême yüksek sosyetesinin taşralı sıradan insanlara karşı önyargılı ve acımasız olduklarını bildiği halde genç şairi kanatları altına almayı göze alarak "ona sahip çıkar ve kaybolmuş civcivini kollayan anne-tavuk gibi onu her türlü tehlikeye karşı gerekli teçhizatla kuşatır" (Kouassi, 2011: 270).

Angoulême aristokrat kesimince Lucien'in benimsenmesi için her türlü yolu deniyordu Madame de Bargeton. Angoulême'li üst sınıftan olan bir kadının alt sınıftan olan bir şairle ilgilenmesini yadırgasalar da daha sonraları "Madame de Bargeton bu genç kartala gösterdiği ihtimam dolayısıyla umumiyetle takdir ediliyordu" (Balzac, 1949: 76). Madame de Bargeton durmadan, usanmadan Lucien'e şöhretin yollarını gösteriyordu. Aristokrat muhitinin taşralılara karşı önyargı ve şüpheleri konusunda genç şairi uyarıyordu. Madame de Bargeton'un tüm bu çabalarının amacı "deha sahibi adamların göğüs germeleri gereken tehlikelerden ve bu yolda azimden mahrum insanların nasıl aşılmaz engellerle karşılaştıklarından habersiz kalmasını istemiyordu" (Balzac, 1949: 76). İşe babasının soyadı olan Chardon'u atmak ve annesinin soyadı de Rubempré'yi kullanmasını önermekle başladı. Bu soyadı edinmesi için de sarayla ilişkisi iyi olan Espard markizi aracı olacaktı. Madame de Bargeton bu konu üzerinde o kadar ısrarla durdu ki Lucien'in şöhret tutkusu depreşti.

Cemiyetin üstüste sıralanan tabakalarını birer birer ona gösterdi ve kurnazca bu kararlar bir hamlede kaç tabakayı birden atlayacağını ona saydırdı. David'in soğukkanlı muhakemeleriyle yatıştırdığı kibarlık susuzluğunu onda tekrar uyandırdı, yüksek sosyete üzerinde tutunacağı tek sahne olarak gösterdi. Lucien kendisine uzatılan arisokrasi ve şöhret yemine yakalandı. (Balzac, 1949: 77)

Genç şairle birlikte çılgınlık yapıp Paris'e kaçan Madame de Bargeton, onu sosyeteye sokmayı kafasına koyar. Çünkü Paris'te bir yerlere gelebilmenin yolu yüksek sosyete salonlarından geçmekteydi. Acemi Lucien'in yaratıcısı Balzac da "bir gün büyük bir servet yapmak, Pair de France rütbesini kazanmak ve bir düşesin kocası olmak hülyasıyla" (Yücel, 1961: 10) salonların gedikli oluvermiştir adeta. Önce genç kahramanın eksikliklerini tespit eden Madame de Bargeton, bu yolda ilerlemeye karar verir. Taşralı Lucien'in her şeyden önce, aristokrat kesimin olmazsa olmazları olan nerede nasıl davranacağını bilme sanatı, kılık kıyafet zarafeti, ince ve nüktedan konuşma becerisini elde etmesi gerekmektedir. "Louise, Lucien'e kibar aleminin kanunlarını anlattı, çocuğun gözleri faltaşı gibi açıldı. Yaptıkları çılgınlıkları tamire kalkışan kadınlarda aşkın sönmüş olduğunu fark etmedi ama artık kendisinin Angoulême'deki Lucien olmadığını anladı" (Balzac, 1951: 9).

Lucien Madame de Bargeton tarafından korunmaya ve desteklenmeye devam ettiğinden kendisini artık bu soylu kadının vazgeçilmezlerinden biri olarak görmeye başladı. "Angoulême kraliçesinin kutsal odasında ilkönce utana sıkıla bir iskemleye ilişmiş olan şair, şimdi müşkülpesent bir aşık oluvermişti. Kendisini Louise'in dengi sayması için altı ay kafi gelmişti, böyle olunca da ona hükmetmek istiyordu" (Balzac, 1949: 174). Özgüven ve aşırı gurur hatalar yapmasına yol açacaktır genç şairin. Yeterince sevilmediği hissine kapıldığı birgün kendisini birdenbire Madame de Bargeton'un ayaklarının dibine atar ve ağlamaya başlar. Madame de Bargeton'un aile dostu ve salonunun gediklilerinden mösyö Chandour onları bu halde iken görür. Bu sahne dilden dile tüm Angoulême'de anlatılmaya başlar. Madame de Bargeton'a dış bileyen soyluların eline çok güzel bir koz geçmiştir. Zaten aristokrat geleneklerine gölge düşüren bu kadına karşı uzun zamandan beri dış bilemekteydiler. İşin içine namus ve erdem meselelerinin de katılmasıyla olay abartılarak kadınların diline düşer. "Kadınlarla erkekler hakikati öğrenmek için sabırsızlanıyorlardı. Rezalet, sapıklık, diye en çok kıyametleri kopararak elleriyle yüzlerini kapayan kadınlar da aksi gibi Amélie, Zephirine, Lolotte, yani hepsi de az çok gayrimeşru saadetlerin günahını taşıyan kimselerdi" (Balzac, 1949: 178).

4. Sınıf Atlama Savaşları ve Paris Yüksek Sosyetesinin Gereklilikleri

Restorasyon dönemi Fransa'sında toplumsal tabakalaşma varlığını sürdürmekteydi. Sınıflar arası ilişkiler katı kurallar ile belirlenmiş ve alt sınıftan üst sınıfa geçiş hemen hemen olanaksızdı. *Sönmüş Hayaller*'in birinci bölümü olan İki Şair'de Balzac, alt sınıftan olan kahramanı Lucien'in üst sınıftan olan Madame de Bargeton'un evine kabul edilmesinden hare-

ketle Angoulême’de toplumsal tabakalaşmanın sınıflar arası ilişkilerdeki katı kurallarını adeta bir sosyolog edasıyla irdeler.

Yukarda aristokrasi ile hükümet, aşağıda ticaret ve para hakimdi; her yerde devamlı surette birbirinin düşmanı kalan iki içtimai zümre; onun için iki şehirden hangisinin rakibine daha çok kin beslediğini kestirmek güçtür. Yukarı Angoulême’ki evlerin çoğunda ya asil aileler, yahut da gelirleriyle geçinen eski burjuva aileleri oturur ve bunlar aralarına yabancıları asla sokmadan başlı başına ayrı bir millet teşkil ederler. Herhangi bir taşra şehriden gelmiş bir aile orada iki yüz sene yaşadıkdan ve esaslı ailelerden biriyle hısımlık tesis ettikten sonra güç halle bunların arasına kabul edilirdi. Bu itibarla, Houmeaux’da oturan bir eczacının oğlunun Madame de Bargeton’un evine girmesi küçük bir inkılap teşkil ediyordu. (Balzac, 1949: 43-45)

Angoulême toplumunun katı kurallarının Madame de Bargeton tarafından çiğnenmesi kentin eşrafı tarafından kabul edilebilir bir durum değildi. Nitekim Lucien haddini bilmeyen bir kişi olarak görülmeye başlanır.

Angoulême kişizadeleri şehre bir gâvurun sokulmasına karşı isyan etti, çünkü Madame de Bargeton’un salonu, kanına hiç yabancı kan karışmamış bir cemiyetin mukaddes mahfeliydi. Defterdarla görüşmeyip de basit bir vergi müdürünü kabul etmek, teşrifatin böyle altüst edilmesi hor görülen vilayet erkanını çileden çıkardı. (Balzac, 1949: 60)

Lucien’in haketmediği halde Madame de Bargeton’un salonunda bir yer edinmesi, Angoulême’in tüm salonlarının kapılarının kendisine açılacağı anlamına gelmemektedir. Aristokrat toplumunun katı kurallarının geçerliliğinden emin olan “asalet mütassıpları tufeyli adama Madame de Bargeton’un evinde rastlasalar bile başka hiçbir eve kabul edilmeyeceğini düşündüler” (Balzac, 1949: 62). Taşralı tüm genç roman kahramanlarının olduğu gibi Lucien’in de en büyük hayallerinden biri aristokrat bir kadının salonuna kabul edilmektir. Daha önce de ifade edildiği gibi, o zamanlar başarının yolu bu salonlardan geçmekteydi. Angoulême’in en güzel ve en nüfuzlu aristokrat kadınlarından bir olan Madame de Bargeton’un salonuna kabul edildiği haberi üzerine şaşkına dönen Lucien, şeytanın bacağına kırdığını ve şair olarak kendisinin de takdir edilmeye başlandığını kabul eder.

Demek edebi şöhret bu konağın kapılarını menteşeleri üzerinde döndürmüştü! Akşamları David’le birlikte Beaulieu’de dolaşırken pek aşağılardan gelen ilme karşı sağır kalan o kulaklara isimlerini belki hiçbir zaman duyurmaya muvaffak olamayacaklarını düşü-

nerek bir zamandan kalma sivri çatı tepelerini seyre daldığı bu konağa demek onu kabul edeceklerdi. (Balzac, 1949: 64)

Soy sop sorunu aristokratların gözünde oldukça önemlidir. Angoulême aristokratları, babası eczacı ve annesi de hastabakıcı olan Lucien'in Madame de Bargeton'un salonuna girebilmesini biraz yadırgasalar da ev sahibesinin baskın çıkmasıyla bu olayın üzerine fazla gitmemişlerdir. Babası tarafından soylulukla hiç ilgisi olmayan Lucien'in annesinin akrabalarından bazıları soylu kökene sahiptirler. Belki böyle bir durum Angoulême'de kabul edilebilirdi. Ama Lucien'in soylu bir geçmişe sahip olmaması ve soyadının Chardon olması Paris sosyetesince kabul edilebilecek bir durum değildi. Bu engeli aşmak için Lucien Madame de Bargeton'un öneri ve desteğiyle babasının soyadı olan Chardon'u bırakıp annesinin soyadı alarak Lucien de Rubempré olarak adlandırılmayı hayal etmektedir. Soylu bir aileden gelme üstünlüğünü göstererek şan ve başarı kapılarının böylece kendisine açılacağını ummaktadır genç şair.

Lucien Madame de Bargeton'la Paris'e yerleşme planından kızkardeşine söz ettiğinde para sorunu kendini göstermeye başlar. Paris'te kendisini gösterebilmesi için kılık kıyafetine dikkat etmek zorundadır. Çünkü "Paris'te yatağın olmaması elbisenin olmamasından daha iyidir" (Maupassant, 1973: 14). Angoulême'de az ve orta kalitede kıyafetlerle yetinen Lucien, Paris'te yüksek sosyete salonlarına girmek istiyorsa kılık kıyafetine azami derecede dikkat etmesi gerekmektedir. Restorasyon döneminde "bazı şiddetli mücadelelerin giyim eşyaları vasıtasıyla ifade edildiği" (Balzac, 2017: 84) açıkça görülmektedir. Giyim kuşamda alt sınıflardan tamamen ayrıldıklarını sürekli hissettirirler Paris'in yüksek tabaka insanları. Başkent'in kılık kıyafet konusundaki geçerli kurallarından haberdar olan Eve, Lucien adına çok endişelenir.

Bin frank sana yetecek mi ki. Frakın pek yaraştı ama topu topu bir kattır! Yalnız iki tane güzel gömleğin var, öteki altısı kaba bezdendir. Patiskadan kravatların yalnız üç tanedir, öteki üç tanesi adi İtalyan bezinden; hem mendillerin de güzel değil, Paris'te çamaşırlarını ihtiyacın olduğu gün yıkayacak bir kızkardeş bulacak mısın? Sana daha başka şeyler de lazım olacak. Bu sene yapılmış yalnız bir Nankin pantolonun var, geçen sene yapılanlar, çok dar geliyor, şu halde Paris'te üstünü başını yaptırman icap edecek, orada fiyatlar Angoulême'deki fiyatlara benzemez. Giyilebilir ancak iki tane beyaz yeleşin var, ötekileri tamir ettim. İki bin frank götürsen daha iyi edersin. (Balzac, 1949: 197)

Paris'in olmazsa olmazları sadece elbiseden ibaret değildir. Büyük kent'in yüksek tabakasındaki kadınlara hoş görünmek ve zarif erkekleriyle

rekabet edebilmek için daha nice şeylere gereksinimleri vardır genç taşralıların. Paris aristokrasisinin kapılarının sonuna kadar açılması, toplum kanunlarına uyulmasıyla ve sosyetik yaşamın gerekliliklerinin tümünün birarada bulundurulmasıyla mümkündür. Balzac'ın yarattığı nice taşralı kahramanlar bu gereklilikleri temin edebilmek için benliklerini ve ruhlarını kirletmişlerdir.

Onun Paris'e gelen acemileri çabucak iyi bir topluluğa girmenin, zarif bir elbisenin, parlak ayakkabıların, yeni bir arabanın, bir atın, bir uşağın, hepsi için para ödemesi gereken binlerce küçük ve bayağı şeyin kaçta malolduğunu öğrenirler. Demode olmuş bir yelek yüzünden horgörülme felaketini iyi bilirler, sadece paranın ya da para kokusunun kapıları açtığını kısa sürede anlarlar ve bu küçük ama sürekli karşılaşılan küçük düşmelerden bir süre sonra büyük tutkular ve hırslar doğar. (Zweig, 2018: 41)

Deneyimsiz, saf ve hayalle gerçeği çoğu zaman birbirine karıştıran taşra gençleri Paris'e geldiklerinde başkentin yüksek tabakasının amansız kuralları ile karşılaşır. Kentsoyluların zenginlemesiyle toplumda bir yer edinmesinden endişelenen aristokratlar, bu sınıfın ve köylülerin çeşitli yollarla aralarına girmelerini engellemek için katı kurallar edinmişlerdir. Aristokratlar arasına katılmaya yeltenen her alttan sınıf bireyi kendisine dayatılan kurallar engeliyle karşılaşmaya mahkumdur. Toplumsal tabakalaşmanın sınıflar arasında ettiği ayrılıkçı düşünce ile aristokratlar, kentsoyluları ve köylüleri her zaman hor görmüştür. Böylece üst sınıfın alt sınıfa kapılarını kapama politikası ve alt sınıfın ise şatafatlı üst sınıfa terfi etme hayali sınıflar arası mücadelenin doğmasına neden olmuştur. Napolyon dönemindeki medeni kanunun üst sınıf olan aristokratlara verdiği ayrıcalıklardan cesaret alan insanlar kendilerini her tabakanın üstünde görüyorlardı.

MCXX yılında olduğu gibi, görkemli 1804 yılında da, bir erkek veya kadın için yurttaşlarına bakıp: “ben onların üzerindeyim, gözlerini kamaştırıyorum, onları koruyorum, yönetiyorum ve herbirisi onları yönettiğimi, koruduğumu, gözlerini kamaştırdığımı açıkça görebiliyor; diğerlerinin gözünü kamaştıran, koruyan ve yöneten birisi olarak gözleri kamaşan, korunan ve yönetilenlerden farklı bir şekilde konuşuyor, yiyor, yürüyor, içiyor, uyuyor, öksürüyor, giyiyor ve keyfime bakıyorum” demesinin son derece hoş olduğu kabul ediliyordu. (Balzac, 2017: 32)

İnsanlık Komedyası'nda genç ve soylu bir kadını seven taşralı bir gencin her zaman rakipleri vardır. Angoulême'de Madame de Bargeton'u menfaatleri için elde etmeye çalışan du Châtelet, Paris'te de Lucien'in rakibi olarak karşısına çıkar. Baron du Châtelet, her anlamda Lucien'den çok

önlere sahiptir. Angoulême’de buna pek dikkat etmeyen Madame de Bargeton, en ince detayın bile çok önemli olduğu Paris’te Baron ile Lucien’i karşılaştırmaktan kendini alıkoymaz.

Baron du Châtelet bir kibar kadına kibarlar aleminin diliyle hita-petmiştir. Kendisine bir Parisli kılığının bütün zarafetiyle görünmüştü. Güzel atlar koşulmuş güzel bir araba ile gelmişti. Madame de Bargeton, vaziyetini düşünmek üzere, tesadüfen, pencere önüne gitti ve yaşlı dandy’nin gidişini seyretti. Az sonra birdenbire uandırılan, acele giyinen Lucien geçen sene yapılmış Nankin pantolonu ve kötü redingotu ile görüldü. Güzeldi ama gülünç bir şekilde giyinmişti. Belvédère Apollonu’nu ve Antinoos’u saka kıyafetine sokun, Yunan veya Roma heykeltraşlığının tanrısal yaratılışını tanıyabilir misiniz? Daha o seri mihaniki muhakemeye müdahale fırsatını bulamadan kalp mukayesesini yapar. Lucien’le Châtelet arasında birdenbire meydana çıkan tezatın Louise’in gözüne çarp-mamasına imkân yoktu. (Balzac, 1951: 8-9)

Taşra soylularından olan Madame de Bargeton da aslında Paris’te kendini göstermeyi ve kocası Mösyö de Bargeton’un devlet dairelerinden birinde makam elde etmesini arzuluyordu. Paris’in yüksek sosyetesinde onun da gözü vardı. Oraya girmesine akrabası Madame d’Espard’ın yardımcı olacağını umuyordu. Lucien’e Paris kuralları hakkında ipuçları veren Madame de Bargeton’un kendisinin de du Châtelet tarafından baş-kentin zorunlulukları konusunda aydınlatılmaya ihtiyacı vardı. Herşeyden önce “Angoulême’i hatırlatan her şeyden sıyrılmak” (Balzac, 1951: 13) zorundaydı. Paris’e geldiğinde tuttuğu evinden ayrılıp şatafatlı bir eve taşınması, kapısında her an hazır bir arabası ve “büyük sosyeteye devam eden bir kadının” (1951: 12) olmazsa olmazı olan güzel bir tuvaleti olması gerekiyordu. Paris yüksek sosyetesine uyum sağlamayı çok arzulayan ve “taşralı görünmekten son derece korkan” (1951: 14) Madame de Bargeton, du Châtelet’nin tüm önerilerini memnuniyetle kabul eder. Angoulême’in adabı muâşeret kurallarını çok iyi bildiklerinden Madame de Bargeton ve Lucien bu taşra kentinde kendilerini çok rahat hissederler. Fakat yüksek sosyetenin kurallarının geçerli olduğu Paris’te kendilerini acemi hissetmeye başlarlar. “Nasıl giyineceklerini ve nasıl davranacaklarını tam olarak bilmeyen sevgililer, Paris’e gelir gelmez girmeyi arzuladıkları toplumda uyumsuzluk sorunları yaşarlar. Angoulême’de kendilerini yücelten her şey bir hiç haline dönüşür başkentte” (Doudet, 2008: 184).

Du Châtelet bir taraftan Madame de Bargeton’u Paris yaşamının gereklilikleri konusunda aydınlatırken diğer taraftan da rakibi Lucien’i izleyip, açıklarını ve eksikliklerini yakalamaya çalışıyordu. Bu anlamda

opera gecesi, Lucien için adeta bir yıkım olmuştur. Çünkü opera yüksek sosyetenin mekânıdır. Alt sınıftan bir kimsenin haddini bilmeyerek oraya adım atması kendini bilmezlik olarak sayılır. Aristokrasinin alanları olan salon, balo ve operaya soylu olmayan birinin girmesi kabul edilemez. Operada aristokratların mahalle baskısına maruz kalan Lucien, kendisini hiç bu kadar hor görülmüş ve dışlanmış hissetmemiştir.

Balzac'ın romanlarındaki opera sahnelerinde entrikalar çevrilir, komplolar kurulur, rekabetlere girilir, orada hiç kimse boş durmaz. Aşk üzerine dedikoduların yapıldığı yer olan opera, savaş meydanından farksızdır aslında. Kahramanlar, soylu olmadığı halde soylu gibi gözüken sahtekârı dışlamak için ellerinden geleni yaparlar. (Martineau, 1994: 207-208)

Zamanın sosyal aktivitelerinden opera insanların birbirini gözlemleyeceği ve yakalanılan acemiliklerin acımasızca eleştirileceği fırsatlar sunmaktadır. Kılık kıyafetinin komikliği ve ortama hiç uygun olmayışıyla, hal ve tavırlarındaki taşralı görüntüsüyle ve soru sorma ve cevap vermedeki acemiliği ve yeteneksizliğiyle Lucien opera gecesinde rakibi du Châtelet'yi çok mutlu kılmış ve meraklı aristokrat kadınların adeta alay konusu olmuştur.

Genç insanların en küçük hareketleri bile sürekli bir takip altındadır: gençler, yüksek sosyete toplumunda kusursuz ve mükemmel izlenimler uyandırmalıdır. Sosyal yaşamın gerçeklikleri o kadar acı ki göze batan hiçbir hareket hoşgörüyü karşılanmaz. Kurallara aykırı hareket edenler gülünçlikle, toplumdan dışlanmayla, hapisle ve ölümlle cezalandırılırlar. Bir insan ne kadar dahi olursa olsun, sosyal konumu ne kadar yüksek olursa olsun bu kuralların dışına çıkamaz. (Fiorentina, 2004: 143)

Operada yaşadığı kötü maceradan sonra, Lucien'de Paris'in yakışıklı gençlerini gözleme ve kendisini onlarla karşılaştırma alışkanlığı ortaya çıkar. Bu davranışta hem imrenme hem de kıskanmanın payı oldukça büyüktür.

Bu geçen delikanlılarda hatların inceliği, kıyafetin asaleti, yüzün ifadesi bakımından hepsini birbirine benzer kılan kendilerine has haller ve tavırlar vardı ama herbirinin kendini göstermek için seçtiği çerçeve bakımından hepsi birbirinden farklı idiler. Hepsi de, Paris'te kadınlar kadar genç adamların da erbabı oldukları bir gösterişle üstün taraflarını göze çarptırmasını biliyorlardı. Lucien'e annesinden o pek kıymetli yüz ve vücut güzelliğini tevarüs etmişti, bunun ne kadar ağır çektiğini apaçık görüyordu; ama bu altın, cürufu içindeydi, işlenmemiştir. (Balzac, 1949: 23)

Gençlerin şıklığı karşısında ağzı açık kalan Lucien, onlara benzetmek için yanıp tutuşur. Kendisiyle onları karşılaştığında aradaki uçurumun derinliği kendisini korku ve hayrete düşürür. Elindeki birkaç yüz frank parasıyla Paris yüksek sosyete gençlerinin sürdürdüğü bu yaşama ulaşmasının imkânsız olduğunun farkına varınca acınacak durumda olduğunun farkına varır. “Lucien, ilk defa gördüğü bu güzel teferruata bakarken, ne çok manasız şeylerin bu hayatta zaruri olduğunu kavradı ve yakışıklı delikanlı geçinmek için büyük bir servet lazım geldiğini düşünerek titredi” (Balzac, 1951: 24).

Birinci opera macerasından sonra Lucien Madame d’Espard tarafından yeniden operaya davet edilir. Aynı şoku ve hayal kırıklılığını yaşamak istemeyen genç şair, cebine koyduğu yüz ekü ile tepeden tırnağa yeni kıyafetlere bürünür. Onca para harcamasına karşın “yapmacık şıklığıyla bir düğün metrdoteline” (Balzac, 1951: 27) benzeyen Lucien Parisli yakışıklı gençler gibi olmayı bir türlü beceremiyordu. Çünkü kendisi acemi bir sonradan görme iken, Parisliler doğuştan bu yeteneklere sahiptiler.

Paris’te kaliteli elbiselere sahip olmak yeterli bir şey değildir. Çünkü kentsoyluların çoğunun da kaliteli elbiseleri vardır. Bu elbiselerin aynı zamanda Herbault, Juliette ve Staub mağazalarından olması gerekir. Giyinen kıyafetin kalitesinden ziyade seçkinliğin göstergesi olan markası dikkate alınır olmuştur. Kentsoyluların da kıyafetlerine özen gösterdiği bir toplumda marka, seçkinliğin göstergesi haline gelmiştir. Sadece giymesini bilmek de yetmez artık, hareketlerde ve konuşmada da zariflik gerekmektedir. Baştan ayağa tüm insan vücudu, seçkinlik göstergesi olup çıkarır. (Jourdan, 1988: 68)

İşte kendinde eksik olanın farkına vardığı andan itibaren du Châtelet ve Parisli gençlere karşı içinde bir hınç belirir Lucien’in. “Tutkulu hayranlık hissi ve rekabet isteği, örnek kişinin izleyicinin karşısına çıkardığı görünüşte haksız engele çarpıp tökezler ve iktidarsız bir nefrete dönüşür” (Girard, 2017: 30).

Paris kibarlar aleminin kurallarından biri de, nerede nasıl davranılacağını bilmektir. Yaşamı boyunca operaya ikinci kez giren Lucien, insanların birbiriyle nezaket ve kibarlık konusunda yarıştığı bu sosyal yaşam alanında pot kırmaktan kendini alıkoyamaz. Kılık kıyafetine biraz da olsa çeki düzen vermesine karşın, hal ve hareketlerinde acemilikler yapmaya devam eder. Aslında burada biraz da suç Madame de Bargeton’dadır. Sevgilisini Paris usul ve erkânı konusunda tam bir eğitimden geçirmeden yüksek sosyetenin içine çıkarması büyük bir yanlıştır. Lucien’in du Châtelet’in girdiği Madame de Sérisy’nin locasını parmağı ile işaret etmesi

Madame de Bargeton ve markiz d'Espard tarafından çok kaba bir hareket olarak sayılır. Lucien, bu kaba hareket yüzünden opera sonuna kadar kadınların horgörü ve dudak bükmelerine katlanmak zorunda kalır.

Küçük şeylerin büyüdüğü bu muhit içinde, bir hareket, bir kelime, bir acemiye ilk adımda uçuruma sürükler. Kibarlar aleminde cari olan usul ve erkanın başlıca meziyeti ahenkli bir bütün teşkil etmesidir, burada her şey o kadar birbirine uygundur ki yadırgayacak hiçbir nokta bulamazsınız. Ya bilgisizlik yüzünden yahut da bir feverana kapılarak bu ilmin kanunlarına aykırı hareket edenler bile, bu sahada bir tek falsonun, musikide olduğu gibi, bizzat sanatın tamamen inkârı demek olacağını, kaidelerinin en ehemmiyetsiz noktalarda bile harfi harfine tatbik edilmediği takdirde ise sanatın meydana gelemeyeceğini pek iyi idrak edeceklerdir. (Balzac, 1951: 31)

Paris'te tutunmaya çalışan Lucien, kişiliğinden ödünler vermek, fedakârlıklar yapmak ve çeşitli değişimler geçirmek zorunda kalacaktır. Madame de Bargeton, Lucien'de hırs duygularını kabartarak taşralı kimliğinden sıyrılmasına yardım etmek ister. Ama bunu yaparken aynı zamanda genç taşralının bozulmasına yol açar. Amaca ulaşmada her yolu mübah gören Madame de Bargeton başarı yolundaki insanların aile bağlarının ayaklarına bağ olmaması gerektiğini aşlar. “Ona bakılırsa, dâhilerin, ne kardeşleri, ne kız kardeşleri vardı, ne anneleri, ne babaları; meydana getirecekleri büyük eserler, büyüklükleri uğruna her şeylerini feda etmeye zorlayarak onları zahiri bir hodbinliği benimsemek mecburiyetinde bırakırdı. Bu muhakemeler, Lucien'in gizli kalmış kötü niyetlerine uygun düşüyor ve kalbinin baştan çıkmasını hızlandırıyordu; çünkü, arzularının harareti içinde, vasıtaları bedihi birer hakikatmış gibi kabul ediyordu” (Balzac, 1949: 78-79). Taşranın gençleri, yoksul durumlarından kurtulmak, gördükleri ve hayal ettikleri dünya nimetlerine ulaşabilmek için saf ve temiz kişiliklerinden vazgeçip her türlü değişim ve bozulmaya gönül rızasıyla kendilerini bırakırlar. Balzac bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirir. “Bugün bütün evlâtlarını aynı ziyafete davet ederek, cemiyet, daha hayatın eşiğinde onlarda yükselme hırslarını uyandırıyor. Gençliği sevimli saflığından mahrum ediyor ve içinden pazarlıklı kılarak cömertçe duygularının çoğunu lekeliyor” (Balzac, 1949: 80).

Balzac'ın kahramanlarının çoğu iki şey arasında seçim yapmak zorundadırlar. Dürüstlük ile sahtekarlık, aşk ile aile, para ile sevgi ikilemi arasında kalan kahraman, çıkmaz içine girer ve genellikle de vicdanının sesine kulak tıkayarak tutkularına yenik düşer. Lucien de bu kahramanlardan biridir. Arkadaşı David, Lucien'in ne kadar kararsız bir insan olduğunun

farkındadır. Madame de Bargeton Lucien'e Angoulême'den Paris'e birlikte kaçış planı ve gününden söz eder. Seçilen kaçış günü genç şairin kızkardeşi Eve'in düğün günü ile çakışır. Lucien ikilemde kalır. "Aman Yarabbi, kızkardeşim öbür gün evleniyor! diye haykırdı. Bu çılgılık asil ve temiz çocuğun son nefesi oldu. Genç kalpleri ailelerine, ilk dostlarına, bütün ilk duygularına bağlayan rabitalar, müthiş bir balta darbesi yiyecekti" (Balzac, 1949: 194). Sevgilisini ve Paris'i kızkardeşine tercih ederek değişim ve bozulmanın ilk örneğini veren Lucien, Paris'te iflah olmaz bir sefih olup çıkacaktır.

Paris sosyetik yaşamının zorunlu masraflarını sağlayabilmek için acilen paraya ihtiyacı olan Lucien, şiir kitabının ve tarihi romanının para etmemesi sonucunda kolay ve çabuk para kazanmanın yollarından biri olan gazeteciliğe atılır. Paris'e geldiğinde tanıştığı mahfil arkadaşlarının, kararının kendisinin sonu olacağı uyarılarına kulak asmaz genç şair. Beraber sabırla çalışma önerilerini kabul etmeyen Lucien, gazetecilik serüvenine atılır. Dolayısıyla dürüst bir şekilde geç kazanılacak parayı dalavere ile elde edilecek kısa sürede kazanılacak paraya tercih eder. Kısa sürede elde edeceği para ve şöhretle kendine aşırı güven duyan kahraman, sözde dost gerçekte düşmanlarının yanlış yönlendirmesiyle çalıştığı gazetede makalelerinde önüne gelen herkese saldırır ve sonunda Paris'teki herkes onun düşmanı haline gelir. Kendisine "de Rubempré" soyadını bahşetmeye hazırlanan kralın bile hiddetlenmesine neden olur.

Lucien ne Angoulême'deki taşra soyluları arasında ne de Paris aristokratlarının yüksek sosyetesinde bir yer edinebilir. Adeta girmek istediği yerlerden dışlanan bir kişilik olarak beliriverir romanda ve memleketi Houmeaux'ya dönmekten başka çaresi kalmaz Paris acemisinin.

Lucien hiçbir yere ait değildir. Ne Houmeaux'da, ne Angoulême'de, ne de Paris'te bir yer edinir. Bulunduğu sosyal mekanlardan hiç birinde devamlı kalmaz. Séchard matbaasında, Bargetonların salonunda, Arthez topluluğunda, gazetecilerin ortamında, Paris aristokrasisinin yüksek mekânlarında bir türlü tutunamaz. Soyadında bile sıkıntı olan genç kahraman, kimliksiz bir insan olarak belirir adeta romanda. Çünkü kabul etmediği "Chardon" soyadı ile insanların ondan esirgediği "de Rubempré" soyadı arasında mekik dokuyup durur. (Del Lungo: 2004: 98)

İnsanlık Komedyası'nın neredeyse tüm romanlarında tutkulu kahramanların yaşadıkları dramaları dile getirmekte usta olan Balzac, Lucien'in öyküsüyle de tutkulu taşralı bir gencin acıklı ve anlamlı dramını sunar okuyucuya. Roman, sahip oldukları ile yetinmeyen taşralılar ile onlara kapılarını sıkı sıkı kapayan soyluların amansız mücadelesidir adeta.

Aslında Lucien başından bu savaşın yenik tarafıdır. Çünkü bir taşralının sosyete muhitine girmesi neredeyse olanaksızdır. Markiz d'Espard akrabası Madame de Bargeton'a bunu manidar bir şekilde anlatır.

O halde bırakın onu ne hali varsa görsün, Allah aşkına. Meşhur bir ismi benimsemek?... Bu öyle bir cürettir ki cemiyet cezasını verir. Annesinin ismi de olsa, Rubempré Hanedanından bir kızın oğluna bu ismi bir iradeyle vermek ancak kralın hakkıdır; kız asil olmayan birine varmışsa bu takdirde böyle bir irade pek büyük bir lütfet teşkil eder ve bunu elde etmek için muazzam bir servete, memlekete büyük hizmetlerde bulunmuş olmaya, çok yüksek himayelere ihtiyacı vardır. Bu bayramlık elbisesini giymiş, esnaf kılığı gösteriyor ki bu çocuk ne zengindir, ne de kişizade; yüzü güzel ama bana pek ahmak görünüyor, ne muaşeret usullerini, ne konuşmasını biliyor; hasılı terbiyeden mahrum. (Balzac, 1951: 44)

Sonuç

Gelenek romanı, bir kuşağın ahlaki öyküsü ve bir gencin hikayesi olarak kabul edilen *Sönmüş Hayaller*'de, taşralı kahraman Lucien Chardon'un memleketi Houmeaux'da başlayıp Angoulême'de ve Paris'te devam eden şöhret ve mesleki başarı arayışı yolundaki hayal kırıklıkları dile getirilir. Hemen hemen dönemin tüm gençleri aynı maceralara atılmış ve aynı hayal kırıklıklarını yaşamışlardır. İhtilalleri ile dikkati çeken 19. Yüzyıl gençler için bir belirsizlik, kaos ve buhran dönemi olmuştur. Taşra kentleri, iş olanakları ve sanatsal faaliyetleri bakımından gençleri yeterli ölçüde tatmin edememiştir. Geçimlerini sağlayıp zengin olmak isteyen gençler ve sanatsal yeteneklerini geliştirip ün salmayı hayal eden sanatçılar Paris'i rüya kenti olarak görmüşlerdir. Parasız, desteksiz ve donanımsız bir şekilde başkente kendilerini atan gençlerin önünde iki yol vardır: Ya oyunu kuralına göre oynayıp her türlü değişim ve dönüşüme razı olarak amacına ulaşmak ya da kimlik ve kişiliğinden ödün vermeden elleri boş bir şekilde hayal kırıklıklarıyla memleketine geri dönmek. 1800'lü yıllarda Paris'te başarılı olmak, yüksek sosyeteye girebilmek, oraya uyum sağlayabilmek ve kurallarına uymakla mümkündü. Devlet dairelerinin taşralı gençlere geçit vermeyen aristokratlar tarafından ele geçirildiği ve sosyete muhitinin salonlarının kapılarının alt sınıftan insanlara sıkı sıkıya kapatıldığı bir dönemde Paris'te tutunabilmek hiç de kolay değildir. Lucien Chardon, kendisinde sağlam bir irade olmadığı ve geçici başarıların sarhoşluğuyla yanlış yollara saptığı için bireyselliğin ve menfaatlerin arenası olan Paris'te hayal kırıklıklarının ağırlığı altında ezilir ve memleketine dönmek zorunda kalır. Lucien'in hikayesi genç yaşta aynı maceraları yaşayan Balzac'ın hikayesidir aynı zamanda. Bu romanında Balzac, adeta bir sosyolog

ve tarihçi edasıyla döneminin taşralı gençlerinin Paris maceralarına neşter atar ve büyük umutlarla geldikleri Paris'te hor görülmelerinin ve dışlanmalarının gölgesinde geçirdikleri günlerine ayna tutar.

Kaynakça

Balzac, H. de. (1855). *Cabinet des Antiques*. La Bibliothèque électronique du Québec, Erişim: <https://beq.ebooksgratuits.com/balzac/Balzac-33.pdf>

_____. (1949). *Sönmüş Hayaller I İki Şair*. Nayır, N. (Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

_____. (1951). *Sönmüş Hayaller II Taşralı Bir Büyük Adam Paris'te*. Nayır, N. (Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

_____. (1990). *Goriot Baba*. Örik, N. S. (Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.

_____. (2014). *Tılsımlı Deri*. Demir, A. (Çev.). İstanbul: Kastaş Yayınevi.

_____. (2016). *Modern Çağ Uyarıcıları Risalesi ve Z. Marcas*. Özcan, M. E. (Çev.). İstanbul: Notos Kitap.

_____. (2017). *Zarif Bir Yaşam Üzerine*. Erduman, S. (Çev.). İstanbul: Paris Yayınları.

Bourdieu, P. (2017). *Ayırım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. Fırat, D. ve Berkkurt, G. (Çev.). Ankara: Heretik.

Del Lungo, A. (2004). Aux seuils de l'oeuvre capitale: Poétique et idéologie des préfaces d'illusions perdues. José-Louis Diaz et André Guyaux (Ed.), *Illusions perdues Colloque de la Sorbonne* içinde (91-104). Paris: Presses de l'Université de Paris-Sorbonne. Erişim: <https://books.google.com.tr/books?isbn=2840503107>

Doudet, C. (2008). Comment l'élégance vient aux provinciaux: l'apprentissage des codes du Paraître dans Illusions perdues de Balzac. Isabelle Paresys (Ed.), *Paraître et apparences en Europe Occidentale du Moyen Age à nos jours* içinde (183-196). Lille: Presses Universitaires du Septentrion. Erişim: <https://books.google.com.tr/books?isbn=2859399968>

Fiorentina, F. (2004). Enseignement et révélation Stendhal et Balzac. José-Louis Diaz et André Guyaux (Ed.), *Illusions perdues Colloque de la Sorbonne* içinde (137-162). Paris: Presses de l'Université de Paris-Sorbonne. Erişim: <https://books.google.com>.

tr/books?isbn=2840503107

- Flaubert, G. (1982). *Gönül ki Yetişmekte*. Süreya, C. (Çev.). İstanbul: Adam Yayınları.
- Girard, R. (2017). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat*. Etensel İldem, A. (Çev.). İstanbul: Metis Eleştiri Yayınları.
- Hanotte-Zawislak, A. (2018). L'Arriviste: Emblème du déplacement dans le roman réaliste français des années 1830-1895. *Roczniki Humanistyczne Dergisi*, Cilt LXVI, S. 5, Erişim: czasopisma.tnkul.pl/index.php/rh/article/download/.../10590
- Jourdan, A. (1988). Le triomphe de Lucien de Rubempré: faux poète, vrai dandy. Françoise van Rossum-Guyon (Ed.), *Balzac: Illusions perdues "l'oeuvre capitale dans l'oeuvre"* içinde (62-77). Pays-Bas: Brill-Rodopi. Erişim: <https://books.google.com.tr/books?isbn=9042009071>
- Kouassi, Y. R. (2011). *Héros, jeunesse et apprentissage dans quelques romans du XIXe siècle*. Thèse de Doctorat. Université de Clermont-Ferrand II, Clermont-Ferrand. Erişim: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01702676/document>
- Lucaks, G. (1987). *Avrupa Gerçekçiliği*. Doğan, M. H. (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Martineau, J. (1994). Opéra et loisir dans La Comédie Humaine, *Bulletin de l'Association de Guillaume Budé*, No.2. Erişim: https://www.persee.fr/doc/bude_0004-5527_1994_num_1_2_1590
- Maupassant, G. de. (1973). *Güzel Dost*. Üretürk, V. G. (Çev.). İstanbul: Nil Yayınevi.
- Mauriac, F. (1949). *Mes Grands Hommes*. Monaco: Editions du Rocher.
- Musset, A. de. (1991). *Bir Zamane Çocuğunun İtirafı*. Nayır, N. (Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.
- Rousseau, J.-J. (1959). *Les Confessions II*. Paris: Gallimard.
- Sevet, F. M. (2001). Aspects du roman d'apprentissage dans Les trois mousquetaires, Sylvandire et Joseph Balsamo d'Alexandre Dumas père. Thèse de Doctorat, University of Nebraska-Lincoln. Erişim: https://kuscholarworks.ku.edu/.../Sevet_ku_0099D_10566
- Stendhal. (2015). *Kızıl ile Kara*. Ataç, N. (Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Yağlı, A. (2017). Le Drame Familial et Social dans Le Père Goriot de Bal-

zac, *Turkish Studies Dergisi*, S.12/30. Erişim: http://turkishstudies.net/files/532844030_28YağlıAli-tde-521-530.pdf

Yönten, U. (2017). L'Arrivisme dans Bel-Ami de Maupassant. *Turkish Studies Dergisi*, S.12/15. Erişim: <http://turkishstudies.net/files/96275145737YöntenUğur-tde-687-704.pdf>

Yücel, T. (1961). *Balzac Hayatı Sanatı Eseri*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Zweig, S. (2018). *Üç Büyük Usta Balzac Dickens Dostoyevski*. Ermiş, N. (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.